

74.04
Р64

ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ ОБЛАСНЕ УПРАВЛІННЯ
НАРОДНОЇ ОСВІТИ

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ІМ. Я. О. ГАЛАНА

**РОЗВИТОК ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ
В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР
(1939-1989 рр.)**

Т Е З И
доповідей науково-практичної конференції

Частина II

Тернопіль — 1989

Традиційно важливою в межах національної літератури залишалась плодіна: людина — природа. У ній н к. ХІХ — поч ХХ ст. чітко простежуються дві лінії художньо-філософського осмислення: «персоналізація» природи та її «осоціальнення».

Новаторські риси намітілись в інтерпретації традиційних форм виображення буття — часу та простору. Західноукраїнські майстри створюють гучні поєднання абсолютного й відносного часу, а простір усе послідовніше трактується у властивій динаміці, як «становящеся ціле як подія» (М. М. Бахтін). Ці новації, зокрема виражені в найдосконаліших жанрових формах — новели (Стефанік, Черемшина, Яцків, ін.), медитативної лірики (Франко, Карманський, Лепкий та ін.).

Західноукраїнське письменство на кінець ХІХ — початок ХХ ст. було могутнім генератором передових філософських тенденцій у загальнонаціональній культурі.

О. Д. ТУРГІН (Запоріжжя).

М. М. КОЦЮБІНСЬКИЙ І В. М. ГНАТЮК

Письменники, діячі культури кінця ХІХ — поч ХХ ст. продовжували традиції Т. Г. Шевченка, представників «Руської трійці», І. Я. Франка, які проголошували кровну нерозділеність України, мріяли, «що згорне мати до себе всі діти теплою рукою» (І. Франко).

Зв'язки М. Коцюбинського з передовими діячами культури Західної України були виявленням прагнень прогресивних сил розмежованої штучними кордонами України до єднання в спільній боротьбі проти соціального та національного гноблення. Багаторічна творча дружба єдиала М. Коцюбинського з видатним західноукраїнським ученим-фольклористом, етнографом і мовознавцем В. М. Гнатюком. Листування між ними охоплює 1899 — 1913 рр., ініціатором його був В. Гнатюк, який від імені Українсько-руської видавничої спілки звернувся до М. Коцюбинського з пропозицією видати у Львові збірку творів письменника.

Перша зустріч М. Коцюбинського, І. Франка, В. Гнатюка відбулася у Львові 1905 р., коли М. Коцюбинський після лікування в Берліні повернувся додому, пізніше вони зустрічалися в Криворівні. Головне — та духовна спорідненість, що виявляла творчу особистість кожного, глибоке почуття поваги і любові, взаємодітримки, спільне прагнення побачити воз'єднані українські землі. Про це свідчить, зокрема лист М. Коцюбинського до В. Гнатюка від 19 квітня 1907 р., в якому письменник підкреслював: «... наскільки Вас знаю, специфічно галицький патріотизм настільки ж Вам чудний, наскільки й мені специфічно український» (Твори: В 7 т. — Т. 6, с. 79. Далі позначатимемо в тексті том і сторінку). М. Коцюбинський проявляв постійний інтерес до діяльності В. Гнатюка, звертався до нього з проханням, щоб надсилав йому нові журнали, твори, неодноразово висловлював своє захоплення щодо етнографічного, фольклористичного доробку вченого, яким він «підкріпляв свої сили» (Див. 7.7; 6, 60—61; 6, 106). З ініціативи Коцюбинського М. Горький знайомиться з етнографічними збірниками В. Гнатюка і дуже зацікавлюється ними. З незвичайною вдячністю і радістю зустрічає М. Коцюбинський «Гуцульщину» В. Шухевича, оповідання про опришків, твори Ю. Федьковича, надіслані В. Гнатюком: «Цілі скарби, якими я тішуся і не натішуся. Вони пригадують мені і Вас, і любу Гуцульщину,

що, як сон чарівний, просунулась перед моїми очима, вони врешті в якуть мене з Криворівнею (7, 72). Ідея В. Гнатюка написати щось про гуцулів не покидала письменника, ці слова шби забитий «клин у голову» не давав йому спокою (див. 7, 54). За допомогу в збиранні матеріалу до «Гіней забутих предків» М. Коцюбинський був дуже вдячний своєму товаришу (7, 39).

Із спогадів В. Гнатюка про М. Коцюбинського постає образ високоінтелектуальної, делікатної, привітною, скромною людини, особливо чужою до чужого болю, гарячого патріота, який «любив свій край і народ над усе, готов йому віддати всі свої сили, все своє знання, весь свій талант» (Спогади про Михайла Коцюбинського, с. 264).

Вчений торкнувся питання творчої лабораторії М. Коцюбинського, уміння письменником художньо оброблювати матеріали, домагатись філігранної витонченості стилю, заглиблюватись в психологію персонажів.

Творча дружба, зв'язки, взаємодопоміжка і взаємосимпатія М. Коцюбинського і В. Гнатюка фігурують в історії літературного процесу к. XIX—поч. XX століття як і інші передові діячі культури і літератури, наближали історичний Вересень 1939 року.

В. Ф. ШЕВЧЕНКО (Запоріжжя)

ОБРАЗ БОРЦЯ ЗА ВИЗВОЛЕННЯ НАРОДУ В ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНИХ ПОЕМАХ В. ПОЛІЩУКА «ФРАНКО В ТРУНІ» І В. БОБІНСЬКОГО «СМЕРТЬ ФРАНКА»

У багатій і різножанровій спадщині поетів В. Поліщука і В. Бобинського особливе місце займають історико-біографічні поеми «Франко в труні» і «Смерть Франка». Вони є кращими зразками історико-біографічної поеми, кращими серед художніх творів про Франка як борця за соціальне і національне визволення західноукраїнських трудящих. Прагнучи створити образ, символізує тип людської поведінки на крутих поворотах історії, що автори поем зв'язують ім'я Франка з революційною боротьбою західноукраїнських трудящих у 20-і роки XIX ст.

Поєма В. Поліщука «Франко в труні» має присвяту: «Галицькому трудящому люду». У ній роздуми, спогади великого мислителя, революціонера, художника слова відображають загальне через індивідуальне — страждання, безпросвітну нужду народу через Франкове власне тяжке життя. Це зумовлює своєрідність композиції твору, портретно-психологічну характеристику Франка, а також підкреслення рис (у першому розділі), які показують складність життєвого шляху героя. Половину поеми (другий-п'ятий розділи) становить екскурс у минуле, зображення Франкового дитинства, пряме розкриття назви твору. Хлопчику доводилося спати в одній із труп, що їх виробляв дядько у своїй майстерні. І він задумується над проклятою долею людей, над їх постійними бідами. Франко багато пережив, терпів глузування і бійку вчителів. У найбільшому і наймісткішому за думками сьомому розділі поеми показано Франка у 50-річному віці. Він оглядає і осмислює свій життєвий шлях. Тут досягається органічний взаємозв'язок конкретної образності й художнього узагальнення: поета, як і його народ, покладали в домовину живим.

Написана в тюрмі і присвячена десятиям роковинам смерті Фран-